

Лукіна Т. О.,

доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри управління освітою
НАДУ при Президентіві України

СФОРМОВАНІСТЬ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ ЯК МІРИЛО ЯКОСТІ ЇХ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Актуальність цієї проблематики обумовлена роллю та місцем сучасної освіти, зокрема якісної освіти, у структурі загальноцивілізаційних змін, діяльності людини та життя держави. Згідно з філософською концепцією квалітології, людська цивілізація розвивається у напрямі формування якісного суспільства, що складають якісні особистості. Саме поняття якісної особистості (якісної людини) нерозривно пов'язано з якісним життям і якісною освітою людини. Таким чином, основу піраміди входження людської цивілізації до якісного суспільства складає якісна освіта як його фундамент.

Категорія якості освіти, у тому числі й професійної освіти державних службовців та посадових осіб органів місцевого самоврядування (далі – публічних службовців), є надзвичайно багатогранною і виступає предметом вивчення різних наук. Зміст якості освіти можна розкривати з позицій інтересів різних груп споживачів і виражати його у кожному разі через певний перелік показників (характеристик), які визначають якість загальнокультурних, професійних, комунікативних та інших компетентностей, структура яких визначається викликами часу, станом розвитку людства та суспільних відносин і, відповідно, цілями і завданнями, що ставляться людиною, суспільством і державою перед освітою [8].

Сучасне розуміння поняття якості освіти базується на *компетентнісному підході* до навчання, який виражається спрямованістю навчального процесу на формування і розвиток відповідних компетентностей, необхідних людині для повноцінного життя в суспільстві, професійної діяльності, суспільної та особистісної самореалізації. Якість освіти будь-якої людини визначається, крім усього іншого, якістю світоглядного, громадянського розвитку усіх членів суспільства. У цьому контексті, на наш погляд, цілком законномірно говорити й про наявні так звані громадянські компетент-

ності публічних службовців як посадовців, професійна діяльність і професійний обов'язок яких пов'язані із захистом прав та інтересів інших громадян, сприянням втілення та поширення демократичних цінностей та розвитком демократичних відносин у країні.

Питанням визначення змісту та способів формування громадянських компетентностей присвячено багато досліджень українських учених. Основна увага дослідників спрямована на формування й розвиток цих чеснот у дітей і молоді (В. Машика, О. Наровлянський, О. Овчарук, О. Пометун, Т. Ремех, Т. Смагіна, І. Усенко, Г. Фрейман, О. Шестопалюк та багато інших), є наукові праці, у яких обґрунтовуються важливість формування та особливості громадянської компетентності у державних службовців та посадових осіб органів місцевого самоврядування (В. Вікторов, В. Вировий, В. Волик, Д. Дзвінчук, Т. Мотренко, Е. Сергієнко, О. Оболенський та ін.). Окремо можна говорити про наукові праці, у яких автори обґрунтовують важливість громадянської компетентності як професійної у педагогів та державних службовців (О. Величко, О. Вознюк, Н. Липовська, М. Михайліченко, Л. Пильгун, Т. Піроженко, Ю. Підлісна та ін.).

Незважаючи на доволі активні та тривалі дискусії з цього питання, на сьогодні в Україні ухвалено обмежену кількість чинних правових документів, що визначають важливість і необхідність формування та розвитку громадянських компетентностей у громадян країни загалом та у публічних службовців зокрема. Так у Національній доктрині розвитку освіти України [10] зазначається, що освітні норми і стандарти мають ґрунтуватися на формуванні певних цінностей, які мають значення для цивілізованої людини, громадянина, а також здатностей майбутнього фахівця виконувати певні види діяльності. Інакше кажучи, ці норми і стандарти освіти мають забезпечувати можливість формування й розвитку громадянських компетентностей, спрямованих на втілення демократичних цінностей, захист прав і свобод особи у громадянському суспільстві.

Ми розуміємо професійну освіту публічних службовців як результат освітньої діяльності навчального закладу та самоосвіти цих людей, що проявляється у належному рівні сформованості певної сукупності знань, навичок, цінностей, моделей поведінки, тобто різноманітних компетентностей, які необхідні їм для належного виконання завдань своєї професійної діяльності, що лежать у колі посадових компетенцій, та забезпечують можливість розвитку суспільства та удосконалення його громадян. Їхня професійна

освіта буде якісною у тому разі, якщо її зміст відповідатиме особистим запитам, вимогам часу, професій (сфери діяльності), а також, що є надзвичайно важливим, вимогам роботодавців (держави та суспільства) і споживачів (громадян і громад), а спосіб викладу максимально орієнтованим на опанування навичками вирішення практичних завдань.

У межах різних наукових шкіл сформувалися різні підходи щодо визначення сутності та різновидів професійної компетентності публічних службовців. В Енциклопедії державного управління наведено тлумачення поняття *компетентність* та подано характеристику різновидів компетентностей державних службовців: *професійної*; *посадової* (професійної, соціальної, методичної і тимчасової); *стратегічної*, *технологічної*, *комунікативної* (мовної, мовленнєвої, культурно-етичної, комунікативної); *конфліктологічної*; *мовленнєвої* [6, с. 207–220]. Наведений перелік компетентностей не є повним і видається нам досить суперечливим, що пояснюється наявністю різних підходів до розуміння сутності компетентності як загальної категорії та відсутності (або порушенні) класифікаційних ознак класифікації.

Міжнародний департамент стандартів для навчання, досягнення та освіти (International Board of Standards for training, Performance and Instruction – IBSTPI) розглядає компетентність через набір знань, навичок і ставлень, що надають змогу особистості ефективно діяти або виконувати певні функції, спрямовані на досягнення певних стандартів у професійній сфері або певній діяльності [5, с. 1].

Важливим, з точки зору нашого дослідження, є висновок групи експертів програми «DeSeCo» (1997) [2] про необхідність визначення так званих ключових компетентностей, які складають підґрунтя, виступають головним елементом у структурі громадянської компетентності особистості.

Останні дослідження вітчизняних і зарубіжних учених доводять доцільність виокремлення громадянської компетентності в окремий вид у структурі професійної компетентності публічних службовців. За структурою громадянська компетентність складається зі знань, навичок, ставлень та відношень, цінностей та поведінкових компонентів, які й забезпечують можливість вирішувати соціальні та суспільні проблеми, виявляти активну громадянську позицію та брати на себе відповідальність за виконання громадянських обов'язків.

Громадянська компетентність є кваліфікаційною характеристикою власника статусу «громадянин», незалежно від того, у якій

сфері працює людина і який має статус. Стаття 1 п. 2, стаття 4 закону України «Про державну службу» (2015) підтверджують цю тезу [9]. Отже, громадянська компетентність є невід'ємною складовою професійної та особистої компетентності публічного службовця, може розглядатися у якості мірила, показника якості його професійної освіти, має бути сформована під час здобуття ним професійної освіти з державного управління та соціалізації у громадянському суспільстві, що розвивається, та оцінена на момент прийняття на посаду та проходження служби, а також і при проведенні професійної атестації. Підтвердженням нашої думки може слугувати нещодавнє (2015) схвалення Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді в Україні [7], у якій ставиться завдання формування «нового українця, який діє на основі національних та європейських цінностей». Для реалізації поставлених завдань Концепції публічні службовці повинні не лише мати необхідні громадянські компетентності, як звичайні громадяни України, а й володіти ними на достатньо високому рівні у якості результатів професійної освіти.

Аналогічна позиція щодо необхідності визнання громадянської компетентності показником якості професійної освіти публічних службовців проявляється і в європейських документах, зокрема у Хартії Ради Європи з освіти для демократичного громадянства та прав людини [11], рекомендаціях Європейського парламенту і Ради [4], розробках Центру з питань демократичної політики [1] та Центру спільних досліджень Європейської Комісії [3] та ін.

У сучасних умовах розвитку громадянського суспільства і демократії в Україні громадянська компетентність публічних службовців виступає мірилом рівня розвитку демократичних відносин і самих демократичних цінностей. Таким чином, результативність, дієвість професійної діяльності публічного службовця визначається якістю його професійної освіти, а значить є індикатором рівня та якості сформованості громадянської компетентності як складової його професійної компетентності.

Список використаних джерел

1. Core competencies in civic engagement. A working Paper in the Center for Engaged Democracy's Policy Papers Series [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.merrimack.edu/live/files/160-core-competencies-in-civic-engagement>.

2. Laura H. Salganic, Dominique S. Rychen, Urs Moser, John W. Konstant (1999), *Projects on Competencies in the OECD Context: Analysis of Theoretical and Conceptual Foundations*, SFSO. OECD, ESSI, Neuchâtel.

3. *Measuring Civic Competence in Europe* by Bryony Hoskins, Ernesto Villalba, Daniel Van Nijlen, and Carolyn Barber. – European Communities, 2008. – 134 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC42904/bryony-cci-jrc42904_final.pdf.

4. *Social and civic competences* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://keyconet.eun.org/social-and-civic>.

5. Spector, J. Michael – de la Teja, Ileana. *ERIC Clearinghouse on Information and Technology Syracuse NY. Competencies for Online Teaching*. ERIC Digest. *Competence, Competencies and Certification*. – P. 1.

6. *Енциклопедія державного управління* : у 8 т. – Т. 6 : Державна служба / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – К. : НАДУ, 2011. – 524 с.

7. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді: Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.mon.gov.ua/gu/about-ministry/normative/4068>.

8. Лукіна Т. О. *Державне управління якістю загальної середньої освіти в Україні* : [монографія] / Т. О. Лукіна. – К. : Вид-во НАДУ, 2004. – 298 с.

9. Про державну службу : Закон України № 889-VIII від 10.12.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.

10. Про національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України № 347/2002 від 17 квітня 2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/rada/main/tt4003y2002>.

11. *Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини*. Рекомендація СМ / Rec (2010) 7 та Пояснювальний меморандум. – Council of Europe, October 2010. – Printed at the Council of Europe. – 28 с.